

PZS
KOMISIJA ZA ŠPORTNO PLEZANJE

OPREMLJANJE NARAVNIH PLEZALIŠČ, VARSTVO NARAVE IN ETIČNI KODEKS

Skripta za inštruktorje športnega plezanja

Miha Golob

April, 2006

POVZETEK

Opremljanje naravnih plezališč je zamudno, naporno in odgovorno opravilo, ki omogoča varno plezalsko dejavnost širokemu krogu uporabnikov. Nova plezališča ali smeri so nastale s precejšnjim trudom prostovoljnih navdušencev.

Pri nameščanju varovalne opreme v plezalne smeri so izpostavljeni optimalna izbira mest svedrovcev, natančen in dosleden postopek nameščanja svedrovcev po specifikacijah proizvajalcev in estetski videz naravnega plezališča. Naravna plezališča je potrebno tudi vzdrževati. Poizkusimo tudi sami prispevati svoj delež k naši dejavnosti.

Komisija za športno plezanje razpisuje materialno pomoč opremljevalcem in delno sofinancira opremljanje naravnih plezališč v Sloveniji. Z opremljanjem naravnih plezališč so na boljšem tako plezalci kot tudi lokalna skupnost. Prvi dobijo nov kakovosten športni objekt v naravi, drugi pa novo športno - rekreativno ponudbo in ekonomski prihodek od obiskov in bivanja uporabnikov zanimive športne dejavnosti – športnega plezanja.

Plezalci in opremljevalci se premalo zavedamo, da smo le občasni obiskovalci plezališč. Ohranjanje naravnega bogastva rastlinskih in živalskih vrst, ter kulturno sobivanje z domačini bo tudi prihodnjim rodovom športnih plezalcev omogočalo uporabo skalnih pečin. Pri uporabi plezališč ravnajmo v skladu z etiko in etičnim kodeksom plezalcev in opremljevalcev naravnih plezališč.

1. UVOD

Začetki športnega plezanja kot samostojne panoge segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja. Takrat so (v približno istem času in v različnih državah Evrope) posamezni plezalci in alpinisti začeli razmišljati o načinih opravljenih vzponov. Porajajoča se miselnost je uveljavljala idejo, da je treba za napredovanje v plezalni smeri uporabljati izključno skalne razčlembe. Do tedaj le tehnično preplezane smeri so poskušali preplezati brez uporabe tehničnih sredstev in drugih pomagal – *prosto* (vsa nameščena oprema v plezalni smeri je namenjena izključno varnosti in varovanju plezalca). Športno plezalska miselnost, ki se je porodila v temnih peščenjakovih stolpih v nemškem delu Saške Švice, je s širjenjem ideje prostega plezanja in obiski evropskih plezalcev v ZDA zašla tudi v meko tehničnega plezanja, v Yosemite dolino v Združenih državah Amerike, kjer je hitro pridobivala nove privrženke. Ti so s specifičnim treningom prosto ponovili marsikatero dotedaj le tehnično preplezano smer. S plezalskimi migracijami in izmenjavo mnenj se je razširila še v druge države. Od alpinizma se je začela odcepljati nova samostojna športna panoga – prosto plezanje, ki je z ustreznim zavarovanjem plezalnih smeri dobila naziv *športno plezanje*.

Ker pa so bile visoke stene v gorskih območjih večino časa odvisne od vremenskih razmer in drugih objektivnih nevarnosti, oddaljene od naselij, z dolgotrajnimi dostopi ter so imele sorazmerno malo učinkovitega plezanja, se je plezanje selilo v bližnje in tudi krajše plezalne stene – plezalne vrtce oz. *plezališča*. Na začetku so bila plezališča le trening za vzpone v visokih stenah, z razvojem prostega plezanja pa so postala preizkusni kamen za doseganje meja človekovih plezalskih zmožnosti. Te meje so se postopoma zviševale in višja ko je postajala težavnost smeri, večja je bila potreba po *optimalnem varovanju* in uporabljenih materialih svedrovcev in sidrišč. Prav tako so se z razvojem športnega plezanja razvijali plezalna oprema, varovalni pripomočki in specifična tehnično-opremljevalska oprema.

Plezalne smeri v prvih plezališčih so bile opremljene z nekakovostnimi rjavečimi materiali, prvi svedrovci so bili zavrtani previsoko, razdalje in mesta vstavljenih svedrovcev niso bili optimalni, poteki plezalne vrvi v teh smereh so bili dostikrat lomljeni in niso upoštevali izpostavljenih skalnih razčlemb. S tem je bilo povečano trenje vrvi in omejeno prosto gibanje plezalca v skalnih pečinah. Plezalci in opremljevalci plezalnih smeri so tovrstne pomanjkljivosti opazili in se jim postopoma skušali izogniti. Nastajale so nove plezalne smeri, ki so upoštevale specifične skalne razčlembe; vsaka plezalna smer je unikat specifičnih skalnih razčlemb, pa tudi namestitvev svedrovcev in drugih pripomočkov, namenjenih varnemu varovanju.

Hkrati z razvojem sodobnejših, zanesljivejših in odpornejših materialov so se začeli uporabljati nerjaveči in kakovostnejši svedrovci. Standardi uporabljenih ekspanzijskih in lepljenih svedrovcev ter lepil so postali zahtevnejši, kar se je odražalo na dolžinah in premerih vstavljenih svedrovcev ter na zagotavljanju njihovega boljšega oprijema s skalo.

V Sloveniji pred letom 1975 ni bilo primerno urejenih naravnih plezališč. Obstajale so le posamezne, delno zavarovane plezalne smeri. Te so alpinisti preplezali po najlažjih skalnih prehodih s pomočjo v razpoke zabitih skalnih klinov (le nekatere smeri so bile preplezane prosto, največkrat pa so jih premagovali s tehnično opravljenimi vzponi). Z razvojem prostega plezanja je rasla tudi potreba po dobrem varovanju. Plezalci so začeli v skalo

vstavljati ekspanzijske kline in sistematično dodajati čedalje težje prostopreplezljive smeri v že obstoječa plezališča. Prvo plezališče v Sloveniji, ki je bilo opremljeno s svedrovci, je bil Turnc. Sledila so plezališča Dolžanova soteska, Črni Kal in Osp. V teh plezališčih so plezali že prej, vendar so se temeljitejšega opremljanja s svedrovci lotili šele po letu 1978.

Plezališča imajo za vsako skupino specifičnih uporabnikov poseben pomen. Novonastajajoča športna panoga je postajala zanimiva kot oblika rekreacije za posameznike ali celo družino, druženje in sprostitev v naravi. Z intenzivnimi cikličnimi in ciljno usmerjenimi treningi, potovanji na druga plezalna območja, z zviševanjem lastnih sposobnosti, celostnim pristopom in plezalsko miselnostjo pa lahko športno plezanje za nekatere postane celo način življenja.

Skripta predstavlja zgodovino športnega plezanja in opremljanja naravnih plezališč, opisuje pomen naravnih plezališč, priporoča tehnično–opremljevalsko in zaščitno opremo, seznanj z vrstami svedrovcev, lepil in sidrišč ter s postopki nameščanja, ki se uporabljajo v plezališčih po Republiki Sloveniji. Prav tako so predstavljeni problematika naravovarstva, estetika plezališča in etični pristop ter tudi postopek pridobivanja dovoljenj za nastanek novih plezališč.

NASTANEK PRVIH PLEZALIŠČ IN ZGODOVINA OPREMLJANJA

Prva naravna plezališča v Sloveniji so bila urejena tam, kjer so bile plezalne stene najbolj vidne in izrazite, na območjih z najbolj kompaktno skalo in seveda s kratkim dostopom zaradi lažjega opremljanja plezalnih smeri. Tudi vrhovi skalnih pečin so morali biti lahko dostopni. Največ takšnih plezališč je na območju Krasa in Kraškega roba ter Gorenjskem. Na območju Kraškega roba so nastala plezališča Črni Kal, Osp z Babno in Mišjo pečjo. Prvo plezališče, ki je zagotavljalo varno plezanje, zavarovano s svedrovci, je Turnc. Nastalo je pri Ljubljani kot vadišče za ljubljanske plezalce in alpiniste za poznejše vzpone v visokogorju. Konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja so nastala še plezališča Dolžanova soteska, Bohinjska Bela, Bohinj in Vipava, v osemdesetih letih Vipava, Risnik, Preddvor in Kotečnik pri Libojah, poleg tega pa še precej drugih plezališč lokalnega pomena.

Prvi 'svedrovci' so bili uporabljeni že leta 1941 pri alpinističnem vzponu v Herletovi smeri v S steni Ojstrice. (Mihelič, & Zaman, 2003) Luknjo so izsekali v kompaktno skalo z ročnim vrtalom in vstavili klin ter ga z lesenimi zatiči utrdili in mu tako povečali nosilnost. Takšni klini so bili prvi predhodniki sodobnejših zateznih svedrovcev.

Plezalci so skušali plezalne smeri preplezati prosto, če pa so plezalne težave presegale njihove sposobnosti, so poskušali plezati tudi na tehničen način. Tako so plezali predvsem v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah ter v večraztežajskih smereh v veliki steni nad vasico Osp. Naši najboljši plezalci so poskušali posamezne raztežaje preplezati prosto. Lažje smeri so prosto ponovili precej hitro, v težjih smereh so prosto preplezali le posamezne raztežaje, druge dele pa še vedno tehnično. Izziv, preplezati vse raztežaje prosto, jih je motiviral za intenzivnejši trening in posledično uresničitev prostega preplezanja vseh raztežajev zaradi boljših sposobnosti (višja stopnja preplezanih težav v skali). Za preplezanje takšnih smeri in za dodatno mero varnosti so z ročnim vrtalom na kronico z doma narejenimi varovalnimi ploščicami najprej izsekali luknje za svedrovce, predvsem na sidriščih, pozneje pa tudi na težjih delih in ponekod celo v vsej plezalni smeri. Z večanjem števila plezalnih dni

v letu in z intenzivnejšim treningom so plezalci postajali sposobni premagovati večje težave in so nekatere do tedaj tehnične smeri poskušali preplezati prosto. V marsikateri jim je to tudi uspelo.

Prva plezališča v Sloveniji, ki so bila navrtana s svedrovci so bila Turnc (prvi vstavljeni svedrovci leta 1978), Dolžanova soteska (1979), Črni Kal (1980) in Osp (1981). V teh plezališčih so plezali že prej, vendar so se opremljanja s svedrovci lotili šele po letu 1978.

VAROVANJE IN UPORABLJENI SVEDROVCI V PRVIH SLOVENSKIH PLEZALIŠČIH

Prve športno plezalne smeri so bile opremljene glede na takratne finančne zmožnosti posameznikov in alpinističnih odsekov pri bližnjih planinskih društvih. Vse športno plezalne smeri v prvih plezališčih so nastale s prostovoljnim »udarniškim« delom na pobudo posameznih športnih plezalcev in alpinistov, z le delno atestiranimi uporabljenimi materiali (vstavljeni svedrovci in varovalne ploščice in sidrišča; varovalne ploščice so bile pogosto domače izdelave), brez primernih usposabljanj za opremljevalce plezalnih smeri in brez pomoči Komisije za športno plezanje (KŠP) Planinske zveze Slovenije. Vsa znanja o opremljanju so bila še v povojih in so bila odvisna od pridobljenih modelov opremljanja v tujini in prvih poskusov nadelave plezalnih smeri v nastajajočih plezališčih po Sloveniji. Opremljevalcem so šele praktični modeli prvopremljenih smeri pokazali glavne napake opremljanja in so pozneje slabosti poskušali odpraviti.

»V prvi generaciji svedrovcev je bil najbolj znan tisti, ki ga je izdelovala firma Stubai. Da so ga lahko namestili v skalo, so mu s pomočjo posebnega vrtala izvrtali luknjo. V prvotni izvedbi je bil iz mehkega materiala. Spričo tega se je v izvrtani luknji, potem ko so ga še potolkli s kladivom, zmaličil do te mere, da je zdržal tudi večje obremenitve. V nekoliko izpopolnjeni različici je bil svedrovec na koncu razcepljen; pravzaprav je imel za kakšen centimeter in pol globoko in milimeter široko režo. V tej razcepki je bila kovinska zagozda, ki je ob zabitju steblo na koncu svedrovca malce razširila.«(Mlač, 1999)

Naravnih plezališč se v Sloveniji ni opremljalo z mehкими materiali (obstaja možnost posameznih uporab tovrstnih pripomočkov za varovanje). Zato pa so svedrovci s kovinsko zagozdo postali najbolj uporabljan način nameščanja varovalnih točk, dokler se niso začeli uporabljati električni vrtalniki oz. vrtalniki na agregat.

Prvi uporabljeni »svedrovci« v slovenskih plezališčih so bili *zidni vložki Triglav* (slika 1: *Zidni vložek Triglav*). Luknjo so izdolbili s pomočjo tolčenja po ročnem vrtalu (slika 2: *Ročno vrtalo*), ki je imel na konici privit kronski svedrovec z vrtalnimi zobmi. Ko je bila izdolbena luknja dovolj globoka, so jo izpihali in vanjo vstavili cenejši zidni vložek Triglav. Na koncu zidnega vložka je bila že nameščena stožčasta zagozda, ki so jo s kovinskim tolkalcem zabili v notranjost zarezanega dela zidnega vložka. S tem se je zidni vložek v izdolbeni luknji razširil in se tako učvrstil ob steni izvrtane luknje. Nato so s kratkim vijakom (dolžine približno 2 cm in premera 8 mm) v zidni vložek privili (največkrat doma izdelano in netestirano) varovalno ploščico ter s tem zagotovili osnovno varovanje v plezalnih smereh s preprostim ekspanzijskim svedrovcem. Ta oprema je (bila) izjemno dovzetna za korozijo.

Slika 1: Zidni vložek Triglav

Slika 2: Ročno vrtalo

Kjer je bilo mogoče zmanjšati število uporabljenih svedrovcev, so to tudi izvedli, in sicer tako, da so pomožne vrvice napeljali prek skalnih mostičkov (uporaba pretankih pomožnih vrvic, vpliv vremena na dotrajanost vrvic, slaba trdnost mostičkov ipd.), izpuščali so vršna sidrišča (možnost padcev in napak pri vrvnih manevrih), previsoko zavrtali začetne svedrovce (pri vpenjanju plezalnih kompletov v prvi in celo drugi svedrovec obstaja možnost padca na tla zaradi prevelikih razdalj med svedrovci). Tudi više v plezalni smeri so ohranjali dolge razdalje med svedrovci (možnost daljših padcev in s tem poškodb), nekateri svedrovci niso bili optimalno postavljeni glede vpenjalne višine, včasih so bili celo postavljeni cik cak (večje trenje vrvi) ter so nakazovali potek smeri (niso sledili liniji poteka vrvi in so tako povzročali večje trenje vrvi ob vponke ter čez ostre skalne robove). Števila svedrovcev niso prilagajali višini stene, ampak večkrat le številu nevarnih skalnih prehodov oz. plezalnih mest ter lastnim sposobnostim. Dolge razdalje in druge pomanjkljivosti pri varnosti prehodov iz skale prek vršnega roba na vrh sten so zelo nevarne za hujše padce plezalcev ter so vplivale na nesproščeno plezanje in občutek varnosti pri plezanju. Sidrišča na vrhu smeri so bila redkost, plezalna smer se je končala pri najbližjem drevesu, največkrat že za vršnim robom stene, kjer je bilo treba urediti improvizirano sidrišče za spust po vrvi. Potrebni so bili dodatni vrvni manevri, ki se lahko ob nepravilnih postopkih celo tragično končajo. Le malokatera smer je imela vršni svedrovec ali celo dva. *Če primerjamo s sedanjimi merili, se je plezalo v nezadostno zavarovanih športnoplezalnih smereh.*

Prehod na večje premere svedrovcev se je zgodil z uporabo električnih akumulatorskih vrtalnikov. Začeli so se uporabljati globlji (8 cm dolgi) ekspanzijski svedrovci, vendar z manjšim premerom vložka (8 mm) kot je standard danes. Ti svedrovci niso dobro prestrezali daljših padcev (možnost zloma jedra) in so dopuščali dostop vode v izvrtano luknjo. Večina varovalnih ploščic je bila še vedno domačega izvora, le redko so uporabili kupljene atestirane varovalne ploščice. V smereh še ni bilo sledu o lepljenih atestiranih inox svedrovcih in sidriščih (*slika 3: Zaporedja uporabljenih klinov in svedrovcev v plezališčih*). Tudi standardi varnosti so se od takrat močno spremenili. Pri nastanku kasnejših plezališč se je uporabljal tudi vrtalnik na agregat (Vipava, 1984; Kotečnik pri Libojah, 1989) in bencinski vrtalnik (Čerjan, 1995; Reška planina, 1996-98).

Slika 3: Zaporedja uporabljenih klinov in svedrovcev v plezališčih

2. POMEN NARAVNIH PLEZALIŠČ

Naravna plezališča imajo status *športnega objekta v naravi*, imajo *prost neplačljiv dostop in uporabo* s čimer so dostopna veliki množici uporabnikov. Vstavljena infrastruktura teh športnih objektov omogoča *varno plezanje*. Športno plezanje je športna panoga, za katero uporaba naravnih plezalnih objektov – plezališč, praviloma ni plačljiva. Za potencialnega začetnika je potreben sorazmerno majhen vložek finančnih sredstev izključno v osebno plezalsko opremo, sama dejavnost na teh predhodno urejenih objektih pa je brezplačna (pomen opremljanja in preopremljanja naravnih plezališč ter varne nadelave plezalnih smeri).

Urejenost plezališč, promocija prek plezalnih vodničkov in spletnih strani ter tudi v drugi literaturi omogočajo potencialnim plezalcem pridobivanje podatkov in s tem izbiro zanimivih plezalskih območij, kamor se bodo odpravili na krajše ali daljše plezalne izlete. Športno plezanje je lahko ena izmed oblik *turistične ponudbe lokalnih skupnosti* ali države kot celote (npr. otok Kalymnos v Grčiji, Arco v S Italiji). Z obiskovanjem plezališč v bližini ali daljni okolici, z migracijami plezalcev, plezalnimi izleti in plezanjem kot obliko popotništva lahko plezališča prispevajo k finančnemu doprinosu in razvoju lokalnih območij z nakupi v lokalnih trgovinah in s prenočevanjem v bližnjih avtokampih in hotelih, prav tako pa tudi z drugimi posrednimi prihodki od športno plezalskih obiskov.

Pogoj za obstoj naravnih plezališč so trdne skalne strukture. Te so odvisne od *naravnih danosti* (območja s skalnimi strukturami) in *naravnih procesov*, ki vplivajo na oblikovanje različnih vrst oprijemov. Plezalci izberejo, katero plezališče bodo obiskali, in sicer glede na vrsto kamnine (apnenec, granit, peščenjak ipd.), glede na tip plezanja oz. prevladujoče vrste oprimkov (položne ali navpične plošče, previsi, kapniki, poličke ipd.), glede na orientiranost sten in s tem primeren letni čas plezanja in del dneva, glede na zahtevnost plezanja, ki prevladuje v plezališču, glede na stopnjo opremljenosti (varnost) in kakovost skale, glede na dolžino smeri, dostop, okolico itd.

Z odločitvijo o obisku njim primernega plezališča hkrati izberejo tudi naravno plezališče, odmaknjeno od mestnega vrveža. V teh skalnih območjih največkrat združimo prijetno s koristnim. Plezalne smeri nam omogočajo reševanje skalnih *gibalnih ugank v vertikalni, razvoj in ohranjanje motoričnih sposobnosti, sprostitve, svež zrak v naravnem okolju, druženje in s tem kakovostno preživljanje prostega časa*.

Raznosterost plezalnih težav v izbranem plezališču omogoča vsakemu uporabniku izbor primerno težke oz. lahke smeri. S tem je lahko športno plezanje, kot varna športna panoga, *oblika športne rekreacije* za skoraj vsako starostno skupino in nekatere specifične rekreativne skupine (astmatiki, slepi in slabovidni, prizadeti, invalidi, socialno neprilagojeni itd.) ter vpliva tudi na njihovo stopnjo fizične pripravljenosti, socializacije, samozavesti in odgovornosti.

Po drugi strani je lahko športno plezanje tudi trening oz. *plezanje za dosežek – težavnostno plezanje*. Tu posameznik »tekmuje« s svojimi lastnostmi in sposobnostmi premagovanja čim višjih plezalnih težav oz. gibalnih skalnih ugank, ocenjenih s subjektivno določenimi številčnimi ocenami. Število preplezanih plezalnih smeri oz. število preplezanih metrov v navpičnici nam posreduje veliko vrst reševanja skalnih problemov (raznosterost oblik

oprijemov, zaporedij povezav oprimkov, tipov plezanja, delo z nogami itd.) in s tem odličen trening. Tako nam trening s plezanjem večjega števila preplezanih smeri neke plezalne stopnje omogoča večje število izkušenj (motorično učenje) in s tem prehod na naslednjo težavnostno stopnjo. Plezalci, ki so posvetili večino časa treningom in plezanju v skali, z obiskovanjem različnih skalnih območij po vsem svetu (in jim je plezanje tako postalo način življenja), pa so nenehno zviševali »svetovne rekorde« v preplezanih težavah in tako specializirali težavnostno plezanje (preplezana športno plezalna smer je vrednotena kot dosežek).

3. OPREMA ZA OPREMLJANJE PLEZALIŠČ

Z razvojem športnega plezanja se je razvijala tudi opremljevalska oprema. Marsikatero varovalne pripomočke so zamenjale sodobnejše priprave. Pri opremljanju so še vedno potrebni osnovna plezalska oprema za manevriranje v skali in varnostni pripomočki. Tudi brez vrtalnika in vrtalne opreme ne gre, poleg tega pa so potrebna še orodja za čiščenje skale in vznožij sten, včasih tudi dostopov. Razvijali so se sodobnejši načini pritrdjevanja ekspanzijskih svedrovcev in uvajali lepljeni svedrovci ter lepila.

3.1 PLEZALNO TEHNIČNA OPREMA POTREBNA ZA OPREMLJANJE PLEZALIŠČ

- Statična vrv premera 10,5 mm
- Plezalni ali delovni pas
- Ročna oz. prsna prižema
- Gri-gri (samodejna blokirna naprava)
- Skalno kladivo
- Zatiči
- Metulji
- Krempeljci
- Pomožne vrvice
- Vponke
- Vponke z zapiralom (matičarke)
- Skalni (alpinistični) klini

3.2 OPREMA ZA PRIPRAVO SKALE IN NAMEŠČANJE SVEDROVCEV

Za pripravo skale in nameščanje svedrovcev je potrebna sledeča oprema:

- Vrtalni stroj (akumulatorski, bencinski)
- Kronska vrtalo
- SDS svedri (različnih premerov)
- Tlačilka za izpihovanje prahu
- Krtače, ščetke (naravne, najlonske)
- Specialno lepilo
- Pribor za lepljenje (tlačna brizgalka, manjše vedro, lopatica, čistilne krpe)
- Brusni papir, žičnate in druge krtače
- Ključ za zategovanje in odstranjevanje svedrovcev
- Ročna žaga in sekira
- Vrtne škarje
- Kovinska pomagala za čiščenje skale in odstranjevanje nevarnih skal in skalnih blokov

3.3 ZAŠČITNA OPREMA

Pri opremljevalskem delu je nujna tudi zaščitna oprema za varovanje pred poškodbami, hrupom, plini in razjedami zaradi reakcije lepila ter druga oprema namenjena lastni varnosti. Z uporabo zaščitnih sredstev zaščitimo dele našega telesa kar najbolj zmanjša možnost poškodb in okvar vida in sluha ter preprečimo stik lepila s sluznico. Pri nakupu zaščitne opreme ne kupujemo najcenejše opreme, saj je najpomembnejša naša varnost pri delu in pri gibanju na izpostavljenih terenih.

- Plezalna čelada
- Zaščitna maska
- Delovne rokavice
- Plastične rokavice za delo z lepilom
- Slušalke za ušesa proti hrupu oz. ušesni čepki
- Zaščitna obleka
- Obutev
- Zaščitna očala
- Popkovina

3.4 VRSTE SVEDROVCEV, SIDRIŠČ IN LEPIL

Svedrovci so različnih oblik, vendar imajo nekaj skupih delov. Vsak svedrovec ima obročkasto zaprto uho – *glavo svedrovca* (vidni del nameščenega svedrovca; služi za vpenjanje vrvi in varovanje med plezanjem), kamor se vpenja vponke oz. plezalni komplet, in *telo svedrovca*, ki je vstavljeno v izvrtano luknjo v kompaktni skali (pričvrščeno ali zalepljeno v steno in očem skrito). (*slika 4: Glava in telo lepljenega svedrovca*)

Slika 4: Glava in telo lepljenega svedrovca

Delitev svedrovcev in klinov glede na kvaliteto materiala

a) Inox svedrovci

Ti svedrovci so narejeni iz nerjavečega (inox) jekla. Imajo občutno daljši rok trajanja, večjo specifično nosilnost in močno glavo svedrovca. Cenovno so dražji, vendar cena boljšega materiala še zdaleč ni toliko višja, kot je njegova kakovost. Obstaja vrsta proizvajalcev cenovno in oblikovno zelo različnih modelov (Stubai, Austria Alpin, Petzl itd.), v Sloveniji sta trenutno najbolj uporabljana španski Fixe in italijanski Raumer. Inox jekla so različnih trdot in kakovosti, izberemo jih glede na nosilnost in finančne zmožnosti.

b) Drugi svedrovci

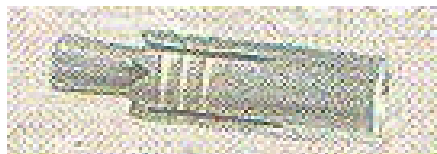
Drugi svedrovci, ki niso iz nerjavečega materiala (pocinkani klini) so občutljivi za vlago in z zamakanjem vode puščajo korozijsko sled na skali, še posebeo, če jih med nameščanjem površinsko poškodujemo. Imajo bistveno krajši rok zadostne nosilnosti zaradi vplivov okolja, nosilnost več vrst svedrovcev pa sploh ni specificirana. Imajo ugodno ceno in so bili zaradi tega mnogokrat uporabljeni kot nadomestek za boljše materiale. Pozornost namenimo tudi kakovostni izbiri materiala varovalnih ušes.

Delitev svedrovcev glede na način pritrditve

a) Ekspanzijski svedrovci

Kronski svedrovci

Začetni načini vstavljenih svedrovcev so bili precej enostavni in nosilno manj zanesljivi. Takšni so bili kronski svedrovci (*slika 6: Kronski svedrovec*). Ti so »vrtali« luknjo s pomočjo udarne sile rok, s tolčenjem (in hkratnem vrtenju) po dvainpolcentimetrskem vložku, ki ima na koncu krono, ta pa je po malem drobila skalo in se zajedala, največkrat, v apnenec. Ko je bila luknja dovolj globoka, je opremljevalec vanjo vstavil majhen kovinski zatič (v telesu vložka), ki se je razširil in tako fiksiral skalno pušo. Nato je vanjo privil vijak z varovalno ploščico. Celotno silo padca je prevzel vijak s kratkimi navoji. Globina teh svedrovcev daje sorazmerno slabo varovanje in ne zdrži večjih sil padcev. Obstaja celo možnost odloma skale zaradi notranje napetosti povzročene zaradi širjenja vložka v skali pri izbiri manj kakovostne skale.

Slika 5: Kronski svedrovec

Ekspanzijski svedrovci (s stožčasto zagozdo ali s trnom)

Svedrovec s stožčasto zagozdo (*slika 7: Ekspanzijski svedrovec s stožčasto zagozdo*) je sestavljen iz telesa z enim ali dvema stožčastima zagozdama na enem koncu ter z navoji, matico in varovalno ploščico na drugem. Svedrovci s trnom imajo v notranjosti puše kovinski trn, ki ga zabijemo od zunaj. Tak tip svedrovca se ni uveljavil, danes ga uporabljajo le še v dolгих, večraztežajskih smereh. Stožčaste zagozde in trn izrabljajo raztezno silo za učvrstitev zatiča v pnevmatično izvrtani skalni luknji. S tem pa so dovzetni za izbiro nekakovostne

skale (možnost odlomov celega kosa skale vključno z ekspanzijskim svedrovcem). Minimalni standardi za primeren vijak za opremljanje plezališč so nosilnost 2500 kg, premer stebra 10 mm in dolžina vsaj 45 mm. (Petzl katalog, 1993) Priporočljivi so svedrovci z dvema zagozdama.

Slika 6: Ekspanzijski svedrovec s stožčasto zagozdo

Svedrovci s stožčasto zagozdo so lahko namestljivi in sorazmerno poceni, tako da so bili najbolj uporabljeni in razširjeni v plezališčih po Sloveniji. Prvi ekspanzijski svedrovci, vstavljeni v plezalne stene, pa imajo to slabo lastnost, da niso iz inox jekla in so neodporni proti koroziji. Pomembno je, da so v izogib kemijski reakciji med različnimi materiali vsi deli svedrovca iz istega materiala. Ekspanzijski svedrovci dopuščajo vstop vlage v izvrtano luknjo, kar povzroča korozijo in posledično zmanjša nosilnost. Posledica je pocejanje rje iz svedrovca ali varovalne ploščice po skalni površini, kar daje neestetski videz stene in vzbuja dvom o njihovi varnosti. Občutek varnosti z dejansko varnostjo in nosilnostjo vstavljenega svedrovca pa je glavna lastnost, ki odlikuje dobro urejena plezališča in se zahteva pri sodobno opremljenih naravnih plezališčih.

b) Lepljeni svedrovci

Lepljeni svedrovec je sestavljen iz enega paličnega kosa jekla, katerega glava oz. varovalno uho je zavito v obroč in privarjeno na telo svedrovca (*slika 8: Privarjeni lepljeni svedrovec*) ali pa je svedrovec vlit v kalup ali zakrivljen iz enega kosa jekla (*slika 9: Vliti lepljeni svedrovec*). Vliti lepljeni svedrovci imajo višjo nosilnost. Telo svedrovca vstavimo v očiščeno luknjo in s primernim postopkom zalepimo v skalo. Za boljši oprijem med svedrovcem, lepilom in skalo so na telesu svedrovca utori. Seveda potrebujemo še ustrezno atestirano lepilo za učvrstitev v skali.

Slika 7: *Privarjeni lepljeni svedrovec*

Slika 8: *Vliti lepljeni svedrovec*

SIDRIŠČA ZA SPUST

Sidrišča so vršne varovalne točke plezalnih smeri. Glede na število stičnih točk s skalo ločimo eno- ali dvotočkovna sidrišča za spust. Največkrat so sestavljena iz dveh (z verigo ali na drug podoben način) povezanih svedrovcev, na spodnjem svedrovcu pa je (lahko) nesnemljiva vponka ali obroček. Njihov namen je varen spust plezalca po vzponu. Sidrišča so lahko v polraztežaja dolgih smereh uporabljena kot vršno sidrišče, v več raztežajskih smereh kot varovališče ali pa so nameščena v ravni navpični liniji kot sidrišča za spust ob vrvi. Sidrišča delimo glede na število pritrditvenih točk, vrsto svedrovcev in način vpenjanja sidrišča.

Priporočljivo sidrišče

Najprimernejša, priporočljiva in najbolj varna sidrišča so dvotočkovna povezana sidrišča z vponko (ali različno oblikovani »prašičji repki«), kakršna se uporabljajo na vseh opremljevalskih akcijah Komisije za športno plezanje (KŠP). Priporočam uporabo

dvotočkovnih, povezanih inox lepljenih sidrišč (uporabna so tudi v mehkejših vrstah kamnin). Priporočljivo je, da imajo vsa sidrišča vsaj dva (lepljena) svedrovca zaradi zagotavljanja večje varnosti. Izjemoma, na idealnih mestih za sidrišče (položna stena, odlična kakovost skale) pa se uporabljajo tudi enotočkovna sidrišča z vponkami, obročki ali vijajnimi obešalniki (prašičjimi repki) oz. drugimi oblikami kavljev.

Težave pri uporabi sidrišč z vponkami se pojavijo pri velikem številu odpiranj vponk in spustov, saj le zelo kakovostne vponke ohranjajo neovirano odpiranje zaskočk za dalj časa. Zaradi pogostih izginjanj nepritrjenih vponk iz sidrišč je skoraj obvezno treba zagotoviti, da vponk ni mogoče zlahka odstraniti (takšna je večina tovarniško narejenih sidrišč). Problem, ki se pojavi kasneje, pa je menjava vponk, ko so zaradi trenja vrvi oz. obrabljenosti dotrajane.

Pozornost namenimo razmisleku o kakovosti svedrovcev, ki jih nameravamo vstaviti na vlažnih območjih. V plezališča v bližini morja (razlika v odpornosti materialov na sol in vlago) vstavljajmo najboljše in najodpornejše lepljene svedrovce.

VRSTE LEPIL

Glede na način dela in obliko, v kateri se nahaja lepilo, ločimo:

a) Lepilo v obliki kartuš

Za nameščanje potrebujemo v ta namen izdelano brizgalko, ki v konici premeša dvokomponentno lepilo. V primeru nepazljivosti se lahko zgodi, da komponenti iz kartuše ne izhajata v zahtevanem mešalnem razmerju, zaradi česar ni dosežena zadostna končna trdnost lepila, kar pa pogosto ugotovimo šele čez nekaj časa. Primer takšnega lepila, ki se je uporabljalo tudi pri nas, je Hilti HY-150, vendar se uporaba le-tega sedaj čisto odsvetuje. Glede na nekatere slabe izkušnje iz preteklosti tega lepila na splošno ne priporočamo.

b) Lepilo v ločeni embalaži

Sikadur 31 ('rapid' za hitro in 'normal' za počasnejše strjevanje) je lepilo, ki se dobi samo v ločeni embalaži (*slika 14: Lepilo Sikadur 31 v embalaži*) in ga moramo sami zmešati (ponavadi na tleh, preden se lotimo samega vstavljanja klinov) v razmerju 3 : 1, za nameščanje pa lahko uporabimo bodisi posebej za kline prirejene žlebičaste nastavke (v tem primeru vrtamo debelejšje luknje po nepotrebnem!) bodisi nekoliko prirejen pribor (brizgalka) za silikonski kit.

Slika 9: Lepilo Sikadur31 v embalaži

Glede na to, da sami mešamo komponenti in da ima predpisano razmerje nekaj rezerve, je malo verjetnosti, da zgrešimo mešalno razmerje v taki meri, da lepilo ne bi prišlo, možen pa je manjši zamik v hitrosti strjevanja. Mešanje in delo z lepilom je bolj zamudno in umazano ter zahteva od uporabnika nekaj spretnosti in iznajdljivosti. Bistveni prednosti tega lepila sta visoka končna trdnost (specifikacija proizvajalca, testi proizvajalca) in cenenost (je približno 10 x cenejše od ampul), zaradi česar ga bomo uporabljali pri akcijah KŠP, priporočamo pa ga tudi ostalim opremljevalcem plezalnih smeri.

To lepilo je tudi najbolj uporabno in učinkovito pri utrjevanju oprimkov in drugih nevarnih ali drugače dvomljivih mest v skali. Pri delu z lepilom Sikadur 31 je potrebno paziti, da lepilo ne pride v stik s kožo, s sluznico ali s prebavnim traktom.

Pri delu moramo paziti na primerno delovno temperaturo, saj previsoke in prenizke temperature za delo niso primerne (najnižja dovoljena temperatura podlage je + 5°C), nekako najugodnejša pa je temperatura od 10 do 15°C

c) Lepilo v ampulah

se je izkazalo primerno glede enostavnosti izvedbe in končne trdnosti, ni pa primerno za nameščanje povezanih sidrišč, ker pri letih ni možno vstaviti in dovolj dobro zdrobiti jedra ampule, in tudi ni primerno za strojno vstavljanje klinov. Slaba stran ampul je njihova cena, zato jih pri akcijah KŠP redkeje uporabljajo. Imajo pa dobro lastnost kratkih reakcijskih časov strditve pri visoki temperaturi in omogočajo celo delo pri temperaturi izvrtanih lukenj pod 0°C.

Slika 10: Lepilo v ampuli in embalaža

Lepilo v ampuli je sestavljeno iz prve komponente, ki je vstavljena v drugo komponento, vsaka komponenta pa je zataljena v ločeni stekleni ampuli. Pri nameščanju je pomembno, da med vstavljanjem klina z vrtenjem zdrobimo steklo in komponenti temeljito premešamo. Pri vstavljanju klina moramo klin vsaj 20 x zavrteti, da lepilo v ampuli dobro premešamo. Pri delu z ampulami je potrebno paziti tudi na lastno varnost, saj se na zdrobljenem steklu lahko tudi porežemo.

Ampule je potrebno hraniti na hladnem, ne sme se jih izpostavljati soncu. Imajo omejen rok trajanja in so uporabne, dokler je njihova vsebina tekoča.

1.1.1 Prednosti lepljenih svedrovcev v primerjavi z ekspanzijskimi svedrovci

Prednosti lepljenih svedrovcev v primerjavi z ekspanzijskimi svedrovci

- Dolga življenjska doba (zalepljen svedrovec je skoraj neobčutljiv za vremenske vplive), s čimer odpade pogosto prevrtavanje smeri, ki zahteva še večje stroške in uničuje skalo
- Velika vezivna moč lepila, ki prodre v pore skale, kar potrjujejo testi meritev obremenitve na strig in izpuljenje. Zato je lepljenje primerno tudi za slabše in mehkejše oblike skale (peščenjaki), kjer so drugi načini skoraj neuporabni. Lepljenje ne povzroča notranjih napetosti v skali.
- Zaradi zaobljene glave lepljenega svedrovca se je na njem lažje prevezati in spustiti po vrvi nazaj pod smer v kolikor se podamo v pretežno smer.
- Lepljenih svedrovcev in sidrišč ni mogoče zlahka odstraniti in si jih je zato težje prisvojiti.
- Večja količina lepila omogoča tudi utrjevanje oprimkov v plezalni smeri in zapolnitev špranj, iz katerih raste rastlinje.

Slabše strani lepljenja svedrovcev

- Potrebna je zelo pazljiva izbira mesta, kamor bomo namestili varovalo. Ko je lepljeni svedrovec enkrat zalepljen, ga ne moremo več prestavljati, brez kovinske žage še odstraniti ne.
- Dovoljena možna odstopanja od mešalnih razmerij obeh komponent in proizvajalčevih navodil so majhna, kar pomeni zelo natančno in pazljivo delo, ki pa je ponavadi tudi časovno precej neugodno.
- Priprava na lepljenje, mešanje lepila in samo lepljenje je zahtevnejše, dolgotrajnejše in bolj »umazano« kot nameščanje ekspanzijskih svedrovcev ali svedrovcev z ampulami (sami pripravimo mešalno razmerje, zmešamo lepilo in ga vstavimo v iztisne tube).
- Za delo z lepilom je pomembna temperatura skale, da lepilo zatrdi svedrovec v luknji. Z zniževanjem temperature skale se podaljša čas strjevanja lepila.

4. PRIPOROČILA ZA OPREMLJANJE NARAVNIH PLEZALIŠČ

Varno opremljene smeri v plezališču naj zadostijo predvsem *varnosti plezalca med vzponom, varnosti varujočega pod steno in drugih uporabnikov plezališča v vznožju stene.*

Kar pomeni: pozorno je treba izbirati trdna mesta v skali za namestitve varovalnih svedrovcev in sidrišč, odstraniti vse za odlom nevarne oprimke, skale in skalne bloke oz. estetsko zalepiti nevarne ključne oprimke in brusiti ostre robove oprimkov. S tem zmanjšamo možnost padca plezalca in preprečimo poškodbe plezajočega, predvsem pa onemogočimo padanje kamenja na varujočega oz. vse, ki so pod steno.

Na prvem mestu ostaja skrb za zagotavljanje varnosti plezalcev in seveda skrb za varnost pri opremljanju in gibanju po izpostavljenih terenih. Objektivno varnost opremljevalci zagotavljamo s pravilnim in skrbnim nameščanjem zanesljivih in trajnih varovalnih svedrovcev in sidrišč.

Še tako varni svedrovci pa ne morejo zagotoviti subjektivne varnosti, ki je odvisna zgolj od plezalcev samih, njihove usposobljenosti, vzgoje in upoštevanja osnovnih standardov varnega plezanja in gibanja v vertikali.

Opremljevalci športno plezalnih smeri morajo biti usposobljeni za gibanje po nezavarovanem in nevarnem terenu in v plezalnih stenah, poznati morajo vrhne manevre, plezati morajo kar precej časa in imeti celo alpinistične izkušnje, morajo biti zaščiteni z osebno varnostno opremo (čelada, rokavice, zaščitna očala, obutev itd.) in seveda imeti čut odgovornosti za tujo varnost. *Opremljevalci so (prostovoljni) entuziasti, pripravljeni na nevarno in odgovorno delo na višinah za dobro plezalske skupnosti.*

Vsa plezalna oprema (pasovi, vrvi, vponke, svedrovci, lepila itd.) mora biti deklarirana na nosilnost vsaj 2200 kg, svedrovci celo na 2500kg (nekateri lepljeni svedrovci imajo nosilnost več kot 3500 kg). (Mlač, 1999) Da se zagotovi primerno stopnjo varnosti za uporabnike, so potrebni predhodno usposabljanje opremljevalcev (izvaja KŠP) in primerni postopki namestitve svedrovcev po specifikacijah proizvajalcev. Po sodobnih standardih naj bi se v smereh uporabljali izključno atestirani inox (ali vsaj pocinkani) svedrovci in varovalna ušesa z dovoljeno nosilnostjo vsaj 2200 kg. Priporočena dolžina svedrovcev je 8 cm in premer 10 mm. Lepila imajo nosilnost več kot 2500 kg. Plezališča, ki so opremljena po najvišjih varnostnih standardih, so najbolj priljubljena in tudi obiskana. Optimalno opremljena plezališča v Sloveniji so starejši preopremljeni sektorji Črnega Kala, Renke, Vransko...

ODGOVORNOST OPREMLJEVALCEV NARAVNIH PLEZALIŠČ

Opremljanje smeri je zahtevno opravilo, zato se ga lahko loti le ustrezno usposobljena in odgovorna oseba. To pomeni:

Da mora opremljevalec poznati osnove varnega plezanja in gibanja v vertikali oz. mora biti *tehnično usposobljen za pravilen postopek dela.* Ustrezno usposabljanje izvaja KŠP s tečaji, ki jih organizira vsako leto oz. po potrebi. Priporočljiv je daljši plezalni oz. alpinistični staž,

ki prinese več raznoterih izkušenj in spoznanj. Zelo dobrodošlo je tudi poznavanje čim več različnih plezališč tako doma kot v tujini. Opremljevalski začetniki naj poskušajo opremljati plezalne smeri skupaj z izkušenimi zaradi pridobivanja izkušenj in nadzora dela.

»Da se mora vsak opremljevalec zavedati, da je *opremljanje odgovorno opravilo*, ki lahko odloča tudi o življenju ali smrti in da vsa navodila ne pomagajo dosti, če jih nekdo ne upošteva. Kdor se ne zaveda te odgovornosti in doslednemu delu ni pripravljen nameniti toliko časa, kot ga le-to zahteva (to pa je žal zelo veliko), je bolje, da se tega posla sploh ne loti.«.

Kljub vsem testiranjem nosilnosti svedrovcev in različnih vrst lepil ter optimalnim postopkom nameščanja uporabnikom plezališč ne moremo jamčiti stoodstotne varnosti in zanesljivosti vstavljene opreme zaradi prevelikega števila neposrednih dejavnikov, ki vplivajo na trdnost vstavljenih svedrovcev. (gl. poglavje 7.7) Opremljevalci lahko le poskušamo najboljše opraviti namestitve varovanja glede na pravilnost postopkov in priporočil ter tako zmanjšati tveganja in preprečiti nesreče¹. Vendar se napake, včasih tudi malomarnosti, vseeno dogajajo. Nesreče zaradi nepravilno vstavljenih svedrovcev so zelo redke, večkrat se pa zgodijo zaradi nepravilne uporabe varovalne opreme in nepravilnih postopkov plezalcev². S pravnega vidika se postavlja vprašanje krivde v primeru nesreče kljub pravilnim postopkom namestitve varovalne opreme (npr. izpuljenje svedrovca ali odlom skale okoli svedrovca zaradi preperevanja skale, dotrajanost svedrovcev, slabo pozicionirani svedrovci itd.). Odgovornost opremljevalcev in (plezalska) prostovoljna uporaba plezališč (dejavnost na lastno odgovornost) še vedno nista dorečeni.

5. ETIČNI KODEKS

Plezalci smo v plezališčih le občasni gostje, ki se moramo držati pravil vedenja, če želimo ohraniti prijetne odnose z domačini, neokrnjeno naravno okolje in možnost plezanja. Plezalski in opremljevalski etični kodeks povzemam po njegovem avtorju Viliju Gučku, ki v skripti Športno plezanje navaja:

»Pri obisku plezališča pazimo :

- Kje parkiramo avto
- Kje kampiramo oz. prenočimo
- Uporabljamo le označene in uhojene poti
- Ne puščamo odpadkov
- Nismo preglasni

Pri plezanju:

- Nahrbtnik in osebno opremo zložimo na enem mestu
- Ne plezamo z blatnimi čevlji

¹ Vsi plezalci so po civilnem pravu dolžni odgovorno ravnati do sebe in drugih. To pomeni zavedati se vsakršne aktivnosti, ki bi lahko prizadela soplezalca in narediti vse v svoji moči, da bi preprečili nesrečo, ki lahko izhaja iz tega dejanja.

² Nepravilna uporaba varovalnih naprav, nedokončano navezovanje, izpuščanje vpenjanja varovalnih svedrovcev, izpenjanje vponke sidrišča, spust plezalca skozi varovalno napravo pri uporabi prekratkih vrvi, ipd.

- Opreme (vponk in kompletov) ne odstranjujemo iz smeri in sidrišč
- Ne plezamo projektov (smeri, ki še niso preplezane)
- Ne zasedemo smeri za cel dan
- Dopustimo možnost vzpona plezalcem, tudi kadar študiramo smer
- Preden izvlečemo vrv, opozorimo plezalce pod smerjo
- Izbiramo primerno zahtevne smeri našim sposobnostim
- Namerno ne odlomimo oprimkov in ne poškodujemo skale

Upoštevanje navedenih nasvetov vedenja v plezališču je nujno, kadar plezališče obišče veliko število plezalcev. Takrat bodimo še posebej pozorni na izbiro smeri, da s svojim plezanjem (oz. visenjem) smeri ne zasedamo predolgo in dopustimo tudi drugim, da se preizkusijo v njej. Z upoštevanjem pravil vedenja se bomo v plezališču dobro počutili in ostali dobrodošli gostje domačinov.« (Guček, 2000)

Povzemam tudi Leskoškovo predstavitev členov kodeksa v knjigi Osnove športnega plezanja:

»Dolžnost vseh uporabnikov skalnih področij je opisana v plezalskem in opremljevalskem kodeksu pri PZS: V plezališču nismo sami, s svojo navzočnostjo in ravnanjem lahko škodimo soplezalcem, domačinom, lastnikom zemljišč ter posebni, občutljivi živi in neživi naravi. Problemi naraščajo zaradi vedno bolj množičnega obiskovanja plezališč, spremenjenega odnosa do narave in zahtev lastnikov zemljišč. Mnoga plezališča so bila zaradi teh problemov že v celoti ali delno (določena območja ali določen čas, npr. v času gnezdenja ptic) zaprta³.

Najkrajše je odnos do plezalčeve navzočnosti v plezališčih opisan v angleškem sloganu '*Leave no traces!*' (Ne puščaj sledi!), podobno pa v številnih plezalnih knjigah in dokumentih, ki jih izdajajo običajno nacionalne in mednarodne plezalne organizacije. V nadaljevanju opisana pravila vedenja v glavnem povzemajo dokumente Planinske zveze Slovenije (etična kodeksa plezalcev in alpinistov) in Mednarodne zveze gorniških organizacij (UIAA) ter opisujejo potrebno ravnanje v naših plezališčih. Zavedati se moramo, da na nekaterih območjih (npr. Anglija, peščenjaki ob Labi) velja posebna, lokalna etika, ki jo moramo v vsakem primeru spoštovati, tudi če je v nasprotju s pravili, ki veljajo v večini drugih predelov. Pravila, omejitve in zapovedi so številne. Oglejmo si jih po vrstnem redu. Že doma se moramo prepričati, da je v plezališču oz. v sektorju, v katerega se odpravljamo, sploh dovoljeno plezati v tem času. O tem se prepričamo iz plezalnih vodnikov, revij, spletnih strani, če dvomimo, pa se pozanimajmo pri kolegih plezalcih.

Parkirajmo samo na javnih parkiriščih oz. na mestih, ki so posebej označena v plezalnem vodniku. Tudi dostop opravimo po poti, ki je označena v vodniku, še posebej, kadar ta vodi po zaščitenem ali zasebnem zemljišču.

³ Januarja 2004 je pričel veljati Pravilnik o prepovedi vznemirjanja živali, zavarovanih vrst ptic v naravnih skalnih apnenčastih stenah na območju Kraškega roba. Pravilnik popolnoma prepoveduje plezanje na dveh lokacijah v plezališču Podpeč in v plezališču Osp v veliki steni (desno od Italijanske smeri). V delu plezališča Osp (med smerjo Medo in Italijanska) se prepove nadelava novih plezalnih smeri. V ostalih plezališčih Kraškega roba je plezanje dovoljeno.

Ob prihodu opreme ne puščajmo na mestih, kjer bi ovirala druge plezalce (pot, vstop v smer ipd.). V plezališču ne puščajmo nikakršnih smeti, niti cigaretnih ogorkov, ob odhodu pa poleg svojih odnesimo tudi smeti, ki so jih tam pustili drugi.

Če plezališče nima urejenih sanitarij (večina jih nima), malo, predvsem pa veliko potrebo opravljajmo v primerni oddaljenosti od poti, domačij, jezer in vodnih tokov, še bolje, da za to poskrbimo že doma ali na zadnji bencinski postaji oziroma lokalu pred prihodom v plezališče.

V plezališču ne povzročajmo hrupa. Piknike in zabave prirejjajmo drugje, še posebno po sončnem zahodu. Ne kurimo ognja in ne taborimo, razen na območjih, kjer je to izrecno dovoljeno. Uporabljajmo kampe in trgovine v bližini plezališč, saj je ekonomski interes domačinov eden najmočnejših argumentov, ko grozi zapiranje plezališč.

*Ne plezaj smeri, ki so še projekti. Pravica prvega vzpona v smeri pripada tistemu, ki si je smer zamislil in jo opremil (izjema so t. i. *odprti projekti*, v katerih plezanje opremljevalec izrecno dovoli). Da je smer še projekt, običajno spoznamo po tem, da ima v prvem svedrovcu privezan rdeč trak ali je kot projekt označena v plezalnem vodniku.*

*Kadar študiraš težko smer z varovanjem od zgoraj, po končanem vzponu vrvi ne puščaj v smeri, razen če je očitno, da si smeri ne želi plezati še kdo drug. V primeru, ko želi nekdo drug opraviti vzpon v plezalni smeri, kjer imaš nameščen top rope, pa mu omogoči plezanje tudi te smeri z vzponom po lastni vrvi ali z uporabo tvojih kompletov. *Ne zasedi plezalne smeri za cel dan!**

Kraja opreme iz smeri (vponke na sidrišču, ploščice svedrovcev) je skrajno podla, še posebno, ker s tem "sporočamo" svoj odnos do opremljevalca smeri, ki je moral dolge ure garati za naš užitek, največkrat pa je opremo plačal iz lastnega žepa.

Ne riši po nepotrebnem črt z magnezijo po skali, da si označiš težje vidne stope ali oprimke, če to že storiš, pa jih po končanem vzponu počisti. S ščetko, ki ne poškoduje skale (večina za to uporablja kar zobno), očisti tudi obloge magnezije, ki si jih naneseš pri večkratnem poskušanju težjih gibov v smeri.

Naj ti ne pade na kraj pameti, da bi kakorkoli preoblikoval smer. To pravico - in še to zelo omejeno - ima le opremljevalec smeri, ki lahko npr. očisti razpoke zemlje in vegetacije (kadar ta ni zaščitena!), rahlo pobrusi ostre robove, ki ranijo kožo, ter odstrani majave oprimke in nevarne bloke ali jih diskretno utrdi z lepilom. Klesanje novih oprimkov ali "popravljanje" obstoječih z namenom, da se težavnost smeri poveča ali zmanjša, je v veliki večini plezališč in območij strogo prepovedano in v glavnem že stvar zgodovine. Če odlomiš oprimek, ga najdi in shrani; v primeru, da se je s tem bistveno povečala težavnost smeri, prosi izkušenega opremljevalca, naj ga prilepi nazaj. Če to ni mogoče, pa po preplezanju sporoči novo težavnost smeri na KŠP oz. izdajateljem plezalnega vodnika za omenjeno s pripombo: npr. odlom oprimka ipd.

Če v smeri gnezdiijo ptice, se ji seveda odpovej in poskrbi, da bodo to izvedeli tudi drugi (listek na vstopu, obvestilo planinski zvezi in na spletnih straneh). Za spust pod smer uporabljaj le za to namenjena sidrišča, ne zadržuj se na robu stene. Razlogi niso samo naravovarstveni; s tem tudi preprečiš, da bi se z roba odtrgali ali zvalili kamni, ki bi lahko poškodovali plezalce pod steno.

Kadar naletiš na napačno, etično sporno ali nevarno ravnanje neizkušenih plezalcev, jih na to nemudoma in obzirno opozori. V primeru nesreče si seveda dolžan pomagati po svojih najboljših močeh.

Za opremljevalce novih in preopremljevalce starih smeri veljajo posebna pravila. O njih se prepričaj, kadar se imaš tudi sam lotiti tega napornega in premalo spoštovanega početja. Podatke o tem dobiš na KŠP, še bolje pa je, da se poprej udeležiš tečaja za opremljevalce smeri.« (Leskošek, 2003)

Opremljevalski kodeks:

S ščetkanjem in brusnim papirjem lahko predrugačimo skalne razčlembe, kar najmanj spremeni velikost oprimka in naredi plezanje prijetno. *V plezalnih smereh priporočam uporabo brusnega papirja na ostrih robovih oprimkov za prijetnejši prijem in plezanje*, vendar le pred prvim vzponom. Uporaba (oz. zloraba) brusnega papirja ne sme vplivati na spremembo težavnosti nastajajoče smeri.

Po drugi strani je utrjevanje določenih sumljivih oprimkov, ki bi sicer lahko odpadli, resda bolj sprejemljivo, prav tako glajenje pretirano ostrih oprimkov, kjer bi se plezalec lahko poškodoval.

V smereh, ki jih opremljamo, nikoli ne spreminjamo obstoječih razčlemb (ne spreminjamo zahtevnosti plezanja). Pri opremljanju novih smeri načeloma velja, da ne klešemo, vrtamo oz. prirejamo oprimkov, saj je najlepše in tudi najbolj pošteno plezati po naravni steni, taki, kot pač je, brez umetnih posegov v skalne razčlembe. Če je plezalna linija pretežka za preplezanje, se njenega opremljanja ne lotevamo, ampak jo prepustimo bolj treniranim in sposobnejšim plezalcem, ki jo bodo lahko preplezali, saj se težavnost preplezanih smeri nenehno zvišuje. S časom bi z dodatnimi umetnimi popravki v obstoječe plezalne smeri (številčno in prostorsko omejena plezalna območja) prihodnjim rodovom onemogočili možnost nadelave in preplezanje novih ekstremno težkih plezalnih smeri, s čimer bi lahko celo zavrla razvoj dosežkov v težavnostnem plezanju. Načeloma velja, da opremljanje smeri tam, kjer bi bili potrebni dodatni posegi, opustimo. Tema vsekakor zelo občutljiva in različnih mnenj je približno toliko, kolikor je različnih plezalcev. Tudi v tujih plezališčih obstajajo takšne in drugačne različice, splošno mnenje pa se zadnje čase zelo očitno nagiba k naravni steni.

Glede na to, da Slovenija ni ravno bogata s primernimi stenami za nove smeri, smo opremljevalci mnenja, da so manjši umetni popravki smeri včasih lahko sprejemljivi, vendar le iz tehničnih razlogov (npr. krušljivost, značaj smeri ali celotnega plezališča, zatrditev ključnega oprimka zaradi preprečitve odlom, ipd.), nikakor pa ne zato, da bi smer priredili svojim trenutnim sposobnostim.

6. ESTETIKA SPLOŠNEGA VIDEZA PLEZALNEGA OBJEKTA

Naš končni opremljevalski cilj naj bo zagotovitev optimalne varnosti in splošnega estetskega videza plezališča kot celote. Sem spadajo (v dogovoru s domačini in lastniki zemljišč):

- ureditev parkirišč in namestitev označb parkirnih prostorov,
- diskretne dostopne table s časom dostopa,
- tabla z dobrodošlico v plezališču,
- urejene dostopne poti,
- osnovni podatki o plezališču ter opozorilo na specifiko območne flore in favne (sem spadajo tudi prepovedi in priporočila),
- očiščena vznožja sten (in odstranitev moteče vegetacije),
- očiščenost plezalnih smeri zemlje, nevarnih skalnih blokov in vegetacije,
- očiščenost vršnih delov stene zemlje, nevarnih skal in prebujne vegetacije (usipanje materiala čez steno),
- odstranitev vsega nepotrebnega opremljevalskega materiala iz smeri,
- označitev plezalnih smeri z diskretnimi napisi imen,
- označitev projektov,
- primerna ureditev vznožja plezalnih smeri (ravne varovalne površine, klopi ipd.) ,
- utrjenost za odlom nevarnih oprimkov,
- uporaba enotne vrste klinov oz. svedrovcev z enakimi varovalnimi ušesi (kakovosten, nerjaveč material),
- preprečitev zapacanja smeri z lepilom in odstranitve prahu po vrtanju lukenj,
- estetska namestitev lepljenih ali ekspanzijskih klinov brez pacanja po skali in poškodovanja skalnih struktur,
- ureditev jeklenic v primeru izpostavljenih dostopov pod plezalne smeri ali namestitev varovalnih svedrovcev v vznožju smeri za stabilen položaj varujočega,
- namestitev košev za smeti.

Za urejenost plezališč skrbijo številni požrtvovalni posamezniki, plezalna društva in zveze, kadar v tem vidijo turistični interes, pa tudi lokalne skupnosti.

7. OPREMLJANJE

UKREPI PRED OPREMLJANJEM PLEZALNE SMERI

Pridobimo si podatke o lastništvu zemljišča, na katerem stoji stena, in lastnikovo soglasje ter preverimo, ali v steni ne gnezdi ptice ali rastejo zavarovane rastline. V tem primeru stopimo v stik z ustanovami za omenjene zaščitene vrste.

»Če je za nastanek nove smeri ali plezališča potrebno uničevanje rastlinja ob vznožju stene (drevesa, grmovje), odstrani res samo nujno potrebno (v dogovoru z lastnikom ali upravnikom zadevanega zemljišča), če pa bi bilo tega preveč, se smeri oz. plezališču raje odpovej. Prav tako nikoli ne nadeluj smeri vsaj v desetmetrskem območju levo in desno od predela, kjer v steni gnezdi ptice.« (Guček, & Galičič, 2001)

Pred začetkom preverimo ali je smer prosta oz. je prost njen potek, kar pomeni, da smeri ni začel opremljati že kateri drugi opremljevalec in preučimo potek že obstoječih ali potencialnih smeri ter smeri ne opremljamo tako, da bi bile preblizu druga drugi .

Izbiraj čimbolj naravno potekajoče linije prehodov v skali, ki se iztečejo v značilen vrh smeri (rob stene, polica). Včasih je dovolj že izkušen pogled, velikokrat pa je potrebno pretipati dobršen del področja, kjer naj bi smer potekala.

Odstranimo vse krušljive oprimke in druge nevarne predele (majavi bloki, luske, naloženo kamenje na policah in vrhu stene zaradi lastne varnosti; potencialno nevaren padajoči material) v območju smeri oz. stene, kjer naj plezali. Pred tem poskrbimo, da pod tistim območjem ne bo ljudi, najbolje, da območje omejimo z označevalnim trakom ter postavimo dovolj velike in dobro vidne opozorilne napise.

ODPIRANJE NOVIH PLEZALIŠČ

Preden se odločimo za odpiranje in nadelavo novega plezališča, se najprej postavimo v vlogo ekologa in upoštevamo vse vidike potencialne škode na zelenem plezalnem območju. Sledi tehtanje razlogov glede *smiselnosti nadelave*, zato se vprašajmo:

- Ali je stena dovolj široka, da je dovolj prostora vsaj za 10 smeri (3 smeri v eni stenici, 3 v naslednji skalni barieri, oddaljeni 10 minut, itd. niso najbolj posrečena in praktična rešitev)?
- Ali je stena strukturno primerna za nadelavo varnih smeri (kompaktnost kamnine)?
- Ali je stena primerne kakovosti, kar se tiče krušljivosti in poraščenosti?
- Ali bo mogoče pripraviti in urediti potrebno infrastrukturo za varno nadelavo smeri in namestitev opreme?
- Ali je nadelava plezališča smiselna glede na dolžino dostopa?

Preden začnemo urejanje, se pozanimajmo o lastništvu zemlje, kjer stoji stena. Seznanimo se z dostopnimi potmi in pregledamo smiselnost nadelave plezalne stene. Če ugotovimo, da je stena plezalsko primerna, vljudno prosimo lastnike zemljišča za potrebna dovoljenja za uporabo njihovega zemljišča (pisno potrdilo). Največkrat lastnikom kup skal (oz. njim neuporabnih pečin), ne pomeni kmetijsko obdelovalnega terena in radi privolijo v športno-rekreativno pridobitev. Marsikdo pa pričakuje od tovrstnih aktivnosti tudi dobiček ali vsaj vir prihodka. Na žalost lastnikov je športno plezanje trenutno še vedno brezplačna nepridobitna športna dejavnost in hkrati sprostitev v naravi, tako da težko pričakujejo kakršne koli donacije s strani plezalcev. Tudi o tem bi se bilo treba dogovoriti, npr. kot obliki povračila stroškov za uporabo in prehod njihovega zemljišča⁴.

⁴ V ZDA so ustanovili poseben plezalski '*access fund*' (zbiralni sklad). To je organizacija, ki poleg drugih (naravovarstvenih, donatorskih, organizacijskih, itd.) dejavnosti, skrbi za pridobivanje finančnih sredstev in odkupe zasebnih zemljišč, na katerih stojijo plezalne stene, in dostopnih poti. Ta zemljišča in plezalne stene se nato uredijo za plezanje in so na voljo vsem plezalcem.

Pred opremljanjem se pozanimamo o morebitnih možnih omejitvah iz naravovarstvenih razlogov ter se z ustreznimi ustanovami in pooblaščenimi osebami dogovorimo za vsem sprejemljiv režim plezanja in sodelovanja. (gl. poglavje 7.10)

Preden dovolimo, da začnejo plezalci prihajati v plezališče, poskrbimo, da bodo pravočasno in dovolj dobro seznanjeni z dogovorjenim režimom, morebitnimi časovnimi omejitvami in drugimi naravovarstvenimi ukrepi.

Po pridobitvi dovoljenj vseh lastnikov zemljišč, po katerih vodi dostopna pot in kjer stoji plezalna stena, uredimo dostopne poti in parkirišča (v dogovoru z domačini za ustrezno lokacijo), zlasti če bi nenadzorovana hoja ali parkiranje povzročalo uničevanje narave in slabo voljo pri domačinih. (gl. poglavje 7.3)

Vse naštetost postaja v zadnjem obdobju čedalje pomembnejše. Treba je upoštevati vsa stališča domačinov in dogovore, če želimo, imeti dobre odnose z domačini in dostop do vseh plezališč. Tako ne bo prihajalo do zapiranja novonastalih in že opremljenih plezališč.

7. PRIDOBITEV DOVOLJENJ ZA NASTANEK NOVEGA PLEZALIŠČA

Potencialni opremljevalec, ki se je dogovoril z domačini in lastniki zemljišča, po podpisu dokumenta o uporabi zemljišča za uporabo novega plezalnega območja posreduje vlogo o opremljanju plezališča ustreznim ustanovam. Te preučijo stanje in potencialno ogroženost naravnega okolja zaradi nadelave plezališča na zelenem plezalnem območju. Komisije teh ustanov posnamejo stanje in preučijo posledice nove dejavnosti za določeno območje. Na podlagi stanja izdajo odločbo o nadelavi ali prepovedi plezanja za določeno področje. Področja urejanja naravnih plezališč se v določenih členih dotikajo Zakon o graditvi objektov, Zakon o urejanju prostora in Zakon o ohranjanju narave.

Odločitev o nadelavi plezališča je kompromis med ohranjanjem ravnovesja rastlinskih in živalskih vrst na plezalnih območjih ter nastankom novega športnega objekta s koristno športno plezalno dejavnostjo. (Največji zadržki se pojavijo ob nadelavi plezališč v nebivalnih okoljih, na neobljudenih območjih v regijskih, krajinskih in nacionalnih parkih). *Skoraj vsaka nadelava plezališča in poznejša raba le-tega je določen poseg v okolje.*

Z razvojem športnega plezanja so se izoblikovala zaprta naravovarstvena območja, kjer je plezanje časovno ali celo popolnoma prepovedano zaradi gnezdenja ptic ali drugih ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. Na določenih plezalsko najzanimivejših območjih pa se plezanja in urejanja novih plezalnih smeri ne omejuje.

Komisija odloča o kompromisu o souporabi naravnega okolja in o režimu plezanja. Če omejitev za živelj na potencialnem območju ni, se lahko začne nadelava plezališča in je dostopno vse leto. Drugače se lahko omeji gibanje na določenem delu plezalnega območja oz. se ga časovno zapre (npr. prepoved plezanja od novembra do aprila). Če pa je prav naše potencialno plezališče bivalno območje ogroženih živalskih in rastlinskih vrst, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo RS prepove nadelavo in plezalsko dejavnost.

V zadnjem času se je zelo povečalo število plezalcev v plezališčih, množica obiskovalcev, zlasti na Kraškem robu, pa odpira nove probleme in zahteve. Sem spada zlasti skrb vseh uporabnikov plezališč za ohranitev krhkega ravnovesja ekosistemov, saj se moramo zavedati, da smo plezalci le občasni gostje območij, ki si jih lastijo tudi druge živalske vrste. Njihov obstoj je v dobršni meri odvisen od našega vedenja in delovanja v teh ogroženih okoljih. Pripravljeni smo na sodelovanje in sprejemanje dogovorov, ki bodo ščitili naravo in interese okoliških prebivalcev. Občasne ali trajne prepovedi plezanja ščitijo predvsem nekatere vrste ptic in rastlin, spoštovanje dogovorov in upoštevanje omejitev plezanja pa so osnova za obstoj in razvoj plezanja tudi v slovenskih naravnih stenah. To moramo najprej in predvsem upoštevati opremljevalci novih smeri oz. celotnih plezališč.

8. ODNOSI Z DOMAČINI

Zavedati se moramo, da smo plezalci le občasni obiskovalci naravnih danosti – plezališč. Ne vedimo se tako, kot da je uporaba plezališč samoumevna in neodtujljiva pravica. V plezališčih se moramo prilagoditi naravnemu okolju in bližnjim domačinom ter se temu primerno tudi obnašati. Predvsem v plezališčih in bližnji okolici, seveda pa tudi drugje, ne odmetavamo odpadkov in drugih nerazgradljivih smeti. Vse, kar prinesemo s seboj v plezališče, iz njega tudi odnesemo.

Bodimo pozorni na spoštljiv odnos do domačinov, saj njihova zemljišča uporabljamo za dovoz in dostop, za parkiranje in dostopne poti. Navsezadnje nam omogočajo športno dejavnost na svoji lastnini. Parkirajmo izključno na označenih in dogovorjenih parkiriščih in uporabljajmo že obstoječe dostopne poti. Ne motimo gospodarskih in drugih dejavnosti domačinov, ne delajmo škode na pridelkih, ne motimo njihovih živali in divjadi ter naravnega okolja nasploh.

Največji problem se je pokazal pri uporabi zasebnih (redko vzdrževanih) gozdnih dostopnih cest (plezališče Kotečnik pri Libojah), pri pretirani uporabi in tudi pri neprimernem parkiranju na neustreznih mestih (travniki, obdelovalne površine, pred bivališči in gospodarskimi objekti, na dovoznih cestah na gospodarske površine ...), s čimer je povzročeno oviranje vsakodnevnih in občasnih kmetijskih dejavnosti v gozdu, na polju ali travnikih.

Če ne motimo dejavnosti domačinov, večine tudi športna dejavnost v njihovi bližini ne moti. Marsikje so celo ponosni in veseli, da se pri njih kaj »dogaja« oz. da so postale bližnje, za njih celo neuporabne pečine prizorišče nove športne dejavnosti – športnega plezanja. Nekateri pa si zaradi te dejavnosti obetajo celo prihodek in dobiček.

Nadaljnji problem je neurejenost stranišč. Plezanje se največkrat odvija v naravi daleč od mest in človeških prebivališč, na območjih, kjer so pečine. Kadar so plezališča v naravi, ne prihaja do večjih problemov, drugače pa je v bližini urbanih območij, kjer prihaja do hudih kritik na račun plezalcev. Tako so v plezališču Vransko in v vasici Osp pod Črnim Kalom že namestili premična, kemična stranišča zaradi problemov s fekalijami. Po namestitvi stranišč so se odnosi med plezalci in domačini normalizirali. Podobno je treba razmišljati pri drugih primerih urbanih plezališč in namestiti zadostno število kemičnih stranišč. Da preprečimo

spore zaradi souporabe naravnega okolja, je treba ves čas komunicirati z ustreznimi interesnimi sferami (domačini, ekologi, preučevalci ptic, botaniki, speleologi ipd.).

Nekateri opremljevalci plezališč se občasno ne zavedajo narejene škode na kmetijskih zemljiščih ali npr. pri odstranitvi motečih dreves pri nastanku novih plezališč. Les in gozdovi pomenijo domačinom materialno in finančno dobrino, zato se je treba za takšne posege predhodno dogovoriti z lastnikom. Obstajajo zaščitene vrste dreves, katerih sečnja je prepovedana, prav tako je prepovedano nepooblaščno izsekavanje gozda brez dovoljenj. Dejanja na lastno pest so kazniva in naredijo nepopravljivo škodo na gozdnem habitatu in v odnosih ter v odnosih z domačini, nemalokrat pa se končajo celo s tožbo.

Večina plezalcev in opremljevalcev se drži pisanih in nepisanih etičnih pravil vedenja v plezališčih in opremljanja le-teh. Nekaj posameznikov pa meče slabo luč na celotno plezalno srenjo. Obnašajo se, kot da so sami v plezališču, nimajo spoštljivega odnosa do narave, tuje lastnine itd. Zanje je značilno pomanjkanje bontona in spoštovanja dela in ljudi, ki ga opravljajo, kar tudi skušajo pokazati na vsakem koraku. Te posameznike tudi večkratne objave njihovih dejanj na medmrežju in v plezalskih glasilih ne ozavestijo, zato je treba njihova dejanja sankcionirati. Takšni posamezniki najbolj škodujejo vzpostavljenim dobrim odnosom z lokalnim prebivalstvom.

Plezališča so skrb vseh plezalcev. Če pridemo v novo okolje, kjer nam omogočajo prijetno dejavnost v naravnem okolju, se skušajmo temu tudi prilagoditi vsaj na izbrani plezalni dan. Če tega ne zmoremo, se plezanju raje odpovejmo.

9. VLOGA KŠP PRI OPREMLJANJU PLEZALIŠČ

Z opremljevalskega vidika vodi Komisija za športno plezanje (KŠP) izobraževanje opremljevalskega kadra, razpisuje in dodeljuje varovalno opremo (svedrovci, sidrišča, lepilo), omogoča izposojno vrtalnika, vodi evidenco (pre)opremljanja plezališč, ponuja pomoč pri pridobivanju soglasij za nastanek novih plezališč, pridobiva sredstva in s tem (delno) sofinancira opremljevalske stroške.

OPREMLJEVALSKI TEČAJ

Komisija za športno plezanje skrbi za *redno izobraževanje opremljevalskega kadra*. Vsak udeleženec opremljevalskega tečaja dobi skripto Opremljanje plezališč, nakar se še dodatno teoretično in praktično seznani z vsemi postopki nameščanja svedrovcev in drugo problematiko nadelave plezalnih smeri.

Vsak opremljevalec športno plezalnih smeri mora biti tehnično usposobljen za pravilno opremljevalsko delo na višini. Ustrezno usposabljanje izvaja KŠP s tečaji, ki jih organizira vsako leto oz. po potrebi. Po uspešno opravljenem tečaju podpiše vsak udeleženec tečaja prejem priročnika s podrobnimi navodili za nameščanje ustreznih varoval, se praktično seznani s postopki vstavljanja svedrovcev in načini dela s posameznimi vrstami materialov in lepil. Tako slušatelj tečaja pridobi *certifikat opremljevalca športno plezalnih smeri*. Delo na višini, vrvni manevri in druge nevarnosti pri gibanju na zahtevnem terenu in v navpičnici zahtevajo precej znanja vrvne tehnike in različne načine samovarovanja in gibanja v

vertikali. Slušatelji tečaja morajo imeti vsaj naziv športnega plezalca (v tem primeru je potrebno lastno izpopolnjevanje znanja in tehnike v določenih alpinističnih veščinah ter dokup opreme) ali naziv alpinista. Pridobljeni naziv (izobraževanje v okviru KŠP ali Komisije za alpinizem), pomeni, da so že osvojili znanja manevriranja v skali in lahko pristopijo k tečaju.

PRIDOBITEV OPREME Z NASLOVA KŠP

Komisija za športno plezanje na *osnovi prijav za razpisano opremo*, potreb po materialu in velikosti plezalnih območij ter lastnih materialnih zmožnosti, razdeli lastnikom opremljevalskega certifikata svedrovce, sidrišča in lepilo. Ta oprema je namenjena za nadelavo posameznih novih plezalnih smeri v že opremljenih plezališčih, za preopremljanje starih, dotrajanih varovalnih svedrovcev ali sidrišč v starejših plezališčih ali za nadelavo novih plezališč.

V prijavi na razpis za svedrovce, sidrišča in lepilo je treba podati velikost plezališča oz. število smeri, njihove dolžine, kakšen rang ima plezališče glede na slovenski prostor (lokalno plezališče, plezališče pomembno v slovenskem prostoru ali plezališče mednarodnega ranga), zaradi vpisa o porabi materiala v evidenco nastanka novih ali preopremljanja starih plezalnih smeri.

Poleg prijavljanja posameznih projektov opremljanja novih in preopremljanja dotrajanih vrst varoval v posameznih lokalnih plezališčih tudi KŠP vodi program preopremljanja naravnih plezališč nacionalnega pomena. Tako je bilo med letoma 1998 in 1999 preopremljeno plezališče Črni Kal, sledila je obnova plezališča Vipavska Bela, od leta 2002 pa se preopremlja Kotečnik pri Libojah. V letu 2004 sta v posebnem programu preopremljanja Mišja peč pri Ospu in nadaljnja sanacija Kotečnika.

Tako je bilo z materialno pomočjo KŠP leta 2003 vstavljenih *1618 svedrovcev in 172 vršnih sidrišč*, od leta 1999 pa skupno (ni upoštevana prva opremljevalska akcija preopremljanja Črne Kala) celo *5488 svedrovcev in 659 sidrišč*. V letu 2004 se je na razpis za dodelitev opreme za obnovo plezališč, do izteka roka za prijavo, prijavilo 18 kandidatov.

Poleg pridobljenega materiala prek KŠP obstaja tudi precej lokalnih plezališč, ki so bila opremljena z lastnimi sredstvi ter materialom lokalnih planinskih društev in njihovih plezalnih ali alpinističnih odsekov. Ta plezališča in nameščena oprema niso zajeti v popis novonastalih in preopremljenih smeri (evidenca vodje opremljanja, ki ga izbere KŠP). Pridobivanje podatkov o teh smereh je težavno, vendar bi jih bilo treba vseeno popisati, pregledati ali kako drugače sporočiti v skupno evidenco zaradi enotnega statističnega pregleda nameščene opreme, evidence dela posameznih opremljevalcev, upoštevanja varnostnih standardov in navsezadnje dostopnosti informacij uporabnikom.

Povzeto iz diplomske naloge: »Opremljanje naravnih plezališč« avtorja Mihe Goloba (Fakulteta za šport)

Etični kodeks slovenskih plezalcev

I. člen

Vsem obiskovalcem plezališč:

1. Ne obiskuj sten v času prepovedi plezanja!
2. Kampiraj (WC) in parkiraj na za to določenih prostorih!
3. Uporabljalj samo urejene in uhojene poti!
4. Ne uničuj rastlinstva in živalstva, ne poškoduj skalnih sten, oznak in drugih objektov!
5. Tudi hrup onesnažuje okolje!
6. Odpadke odnesi s seboj in ne puščaj sledi!
7. V primeru nesreče pomagaj po svojih močeh!

2. člen

Plezalcem:

1. Upoštevaj lokalna pravila glede uporabe opreme (varovanje, Mg...), ki veljajo v nekaterih plezalskih področjih (predvsem v tujini - npr. Češki peščenjak)!
 2. Ne plezaj v projektih (oznaka - rdeč trak v klinu, ni imena na vstopu...). Predel stene je lahko tudi neočiščen, ne (povsem) opremljen in zato nevaren! Pravica do prvega vzpona! Avtor lahko razglasi nastalo smer za odprti projekt.
 3. Za čiščenje oprimkov in stopov uporabljalj le ščetke, ki ne poškodujejo skalne površine!
 4. V obstoječih smereh ne spreminjalj razčlemb!
 5. Odlom za plezanje uporabne razčlemb v smeri lahko spremeni težavnost vzpona. Ne prirejaj oprimkov v "prvotno stanje" s klesanjem ali lepljenjem!
 6. V primeru odloma pritrdi prvotno razčlemb z lepljenjem (inf. KŠP)!
 7. Omogoči vzpon v smeri tudi drugim plezalcem, četudi sam intenzivno poskušaš v njej! Če plezalci žele plezati v vodstvu, izvleci vrv! Ne zasedi smer za cel dan.
 8. Vzpon opravi v skladu z veljavnimi pravili: (Plezalna etika in poštenost)
 - NA POGLED: vzpon v prvem poskusu brez vsakršnih informacij o smeri, le ogled s tal;
 - RDEČA PIKA: vzpon po predhodnem plezanju v smeri.
- Na vrhu smeri se smemo prijeti za sidrišče, preden ga vpnemo. Pred vzponom sme biti vrv vpeta le v prvi svedrovec.
9. Mnenje o oceni redkeje ponavljanih smeri sporoči KŠP ali na internetno stran "plezanjeinfo".
 10. Če si za lažji vzpon (RP) označiš razčlemb (z Mg), za seboj počisti!
 11. Varovalne kline (ploščice), prusike ali vponke v smeri (in na sidrišču) bodo uporabili tudi plezalci, ki pridejo za teboj! Ne odstranjuj in ne poškoduj jih! Poškodbe varoval v smereh sporoči KŠP!

3. člen

Opremljevalcem plezalnih smeri:

1. Pred pričetkom opremljanja (nove) smeri prouči potek obstoječih opremljenih in neopremljenih smeri! Ne opremljalj smeri preblizu druge! Obstoječo smer prekrižaj le izjemoma (posvet z avtorjem), nikoli pa ne opremljalj smeri v območju obstoječe neopremljene smeri!
2. Če je za nastanek nove smeri potrebno uničevanje rastlinja ob vznožju stene (drevesa, grmovje...) se smeri odpovej! Prav tako ravnaj v primeru, da v območju nameravane smeri gnezdiijo ptice!
3. Potrudi se poiskati naravne prehode, ki se iztečejo v značilen vrh smeri (rob stene, polica...)!
4. Za varovalne kline in sidrišče (vrh) v smeri uporabljalj le kakovostne nerjaveče materiale, ki ustrezajo zahtevam varnosti (inf. KŠP)! Delo opravi odgovorno in v skladu z navodili o uporabi!
5. Odstrani krušljive delce v območju smeri! Pretirano oster oprimek lahko v izjemnem primeru nekoliko zgladiš, vendar v okviru prvotne podobe razčlemb!
6. Ne prirejaj (klesanje, zapiranje, premazovanje, lepljenje) skalnih razčlemb! * V izjemnem primeru (možen večji nevarnejši odlom) utrdi razčlemb z lepilom (inf. KŠP)!
7. V naravnih stenah ne omejalj plezalnih smeri s črtami!
8. Ime smeri pri vstopu napiši z drobnimi črkami nevpadljive barve!
9. Ime, oceno in potek nove smeri sporoči KŠP!

VARSTVO NARAVE PRI PZS-KŠP

Ključni nalogi KŠP na področju varstva narave v letu 2004-2005 sta naslednji:

1. Usklajevanje zakonodaje z MOPE (Ministrstvom za okolje, prostor in energijo) v zvezi s prepovedjo plezanja na območju Kraškega roba.
2. Posredovanje in pomoč klubom in posameznikom pri zbiranju dokumentacije za odprtje novih plezališč.

Že nekaj let zapored je prihajalo do nenehnega podaljševanja Odredbe o prepovedi vznemirjanja živali zavarovanih vrst v stenah na območju Kraškega roba, zato si je KŠP zadala prioriteto nalogo, da najde rešitev problema.

Spomladi 2004 smo podpisali sporazum med KŠP, MOPE in DOPS-om. Sporazum se nanaša na prepoved plezanja v Podpeči in v veliki Osapski steni desno od Italijanske smeri za obdobje treh let. Tu je tudi zajeta prepoved plezanja novih smeri med smerjo Medo in Italijansko. Med tem se bo izvajal monitoring (DOPS) Podpeči z okolico, s temi podatki pa bomo po treh letih ponovno preučili podaljšanje zaprtja plezališč oziroma njihovo ponovno odprtje. KŠP se je tudi obvezala, da bo v vseh svojih izobraževalnih programih vključila temo o varovanju okolja.

Sporazum vključuje tudi obvezo, da bomo za vsako na novo odprto plezališče v Sloveniji oziroma razširjanje obstoječega plezališča pridobili soglasje MOPE in postopali tako, kot predpisuje zakonodaja.

Pridobivanje tovrstnih dovoljenj je za občino oziroma upravno enoto izredna redkost, zato v praksi praviloma vedno prihaja do različnih vprašanj. Za dovoljenje lahko zaprosi vsak posameznik ali klub ..., vendar bo lažje, če se pred tem obrnete na KŠP.

Odredba o prepovedi vznemirjanja živali zavarovanih vrst v stenah na območju Kraškega roba je bila objavljena v Uradnem listu RS, nanaša pa se samo na Kraški rob. Dogovor med PZS-KŠP in MOPE pa zajema celo Slovenijo, predvsem so predmet odločanja območja Nature 2000. Natančnejšo odredbo ali drugo obliko zakonskih določil o prepovedi vznemirjanja živali na področju celotne Slovenije lahko pričakujemo v naslednjih dveh letih, vsaj tako so napovedali na MOPE. V primeru, da bo do tega prišlo, bo naloga KŠP še posebej pomembna v smislu sodelovanja oziroma usklajevanja pri pripravi.

PZS-KŠP pričakuje od svojih članov, da se bodo držali dogovora, da bo tako vsak od nas prispeval svoj delež k ohranjanju narave. Le na ta način bo v prihodnosti lahko prihajalo do dvostranskih priprav zakonodaje, v nasprotnem primeru pa lahko pride to situacije, ko bodo za plezalce zanimiva območja zaprta stalno in ne le začasno, kot je bilo do sedaj.

Igor Jamnikar
KŠP